

Finregner på grovfôrkostnadene

HÅ: – Jeg vil ha et nøyaktig svar på hva grovfôret mitt koster, sa Martin Mæland til regnskapsføreren i høst. Nå har bonden fått svar på utfordringen, som både overrasker og bekrefter.

TEKST OG FOTO: Sjur Håland

Det handler om maskinpark, leiejord, entreprenørkostnader, egen arbeidsinnsats og innendørsmekanisering. Hva gir best lønnsomhet? Martin Mæland har fått noen svar på de innfløkte spørsmålene. Ett av svarene er at det kan være like gunstig å kjøpe grovfôr som å dyrke det selv.

ÅRELANG FÔRDISKUSJON

Martin Mæland er kraftig og stø, og har lite imot en diskusjon eller tre. Men diskusjonen omkring rett strategi på grovfôr har han opplevd som problematisk, opp gjennom de snart 20 årene han har vært bonde. Han har savnet kjøtt på beinet, noe som i dette tilfellet betyr reell pris på silofôret.

– Jeg har fått kjefte for bruken av rundballer og egen praksis, som også innebærer bruk av de gamle tårnsiloene med fylltømmer. Samtidig med at jeg stadig oftere

møter på argument som tyder på at fullfôrvogn er jamgodt med lykken i livet, for oss bønder som driver med grovfôrdyrking og husdyr. Jeg kan ikke skjønne annet enn at min filosofi må være rett. Den handler helt enkelt om å legge godt grovfôr på fôrbrettet. Det jeg trenger utenom, kan kjøpes hos Felleskjøpet og tildeles separat, uten at det er behov for en dyr og energikrevende blandevogn, sier han.

TÅRNSILO OG RUNDBALLER

I båsfløset, der melkekyrner holder til, er det en Reime-fôrutlegger av eldre modell som sørger for utfôringa. I fôrsentralen i det store oksefløset sørger et matebord, sammen med en automatisk TKS-vogn, for at dyrene får grovfôr av rett mengde til rett tid.

Martin Mæland har 225 000 liter i melkekvote og produserer årlig 30 tonn med storfejøtt. Grovfôret høster han på 320 dekar, hvorav 100 dekar er leid areal. Omkring halvparten av høstet grovfôr blir lagt i tårnsiloene, der fylltømmer er installert, mens resten blir høstet og lagret i rundballer.

VANSKELIG TILGJENGELIGE TALL

Arbeidet fram til fôret ligger fiks ferdig på fôrbrettet, er omfattende og utgjør en betydelig utgiftspost. Men hvor mye betaler han

egentlig for grovfôret? Nøyaktig det ville han ha rede på. Slike tall lar seg ikke gjøre å hente ut av et standard skatteregnskap. Det er mulig å trekke ut deler av fôrproduksjonen, som maskinkostnadene, men mange andre utgiftsposter, som for eksempel verdien av eget arbeid, og hva de ulike redskapene og traktorene på gården koster per time til fôrproduksjon, kommer ikke fram i regnskapet.

– Martin er en krevende kunde. Det liker vi, bekrefter Asbjørn Voll hos Hå Rekneskapslag, som tok utfordringen fra Martin på strak arm og inviterte fagrådgiver i Tine, Cathinka Jerkø, med på laget. I tillegg til Martin sa en annen bonde seg villig til å være med, og stå fram i etterkant for å presentere tallene i egne grovfôrregnskap.

AVANSERT REGNEARK

Tine og Norsk Landbruksrådgiving har utviklet et avansert regneark som ble brukt til å nøyaktig trekke ut og spesifisere hver eneste utgiftspost, inkludert alt arbeid, også små detaljer som strømforbruket på moto- ▶

MANGE TIMER: Martin Mæland konserverer halvparten av grovfôret i rundballer, resten blir lagt i tårnsiloene. Etter å ha utfordret Asbjørn Voll fra Hå Rekneskapslag (t. v.), har de beregnet at Martin samlet bruker 433 persontimer, til en beregnet timepris på 300 kroner, til fôrdyrkinga. Det betyr at verdien av eget arbeid med fôret, er satt til 129 900 kroner.

Drifta på gården

Navn: Martin Mæland

Gård: Mæland på Vigrestad i Hå kommune

Drift: Melkeproduksjon, 225 000 liter i kvote og 30 tonn storfejøtt, i hovedsak basert på innkjøpte dyr

Areal: Til grasproduksjon og beite, 320 dekar inkl. 100 dekar leiejord

H.O.H.
50
meter

Nedbør
585
millimeter i
vekstperioden

Graddager
1109

Graddag uttrykker en kombinasjon av temperatur og tid, der 1 graddag = 1 °C per døgn. Vekstperioden er regnet fra 1. april til 30. september. Basistemperaturen er 5°C.

4 spørsmål om økonomi

1 Bruker du rådgivningstjenester i drifta?

– Ja, utenom Hå Gardsrekneskapslag bruker jeg en fast økonomirådgiver fra Tine. Ellers hanker jeg inn råd fra andre når behovet oppstår.

2 Hvordan har lønnsomheten endret seg de siste årene?

– Mitt inntrykk er at det har vært en svak nedgang de siste ti årene, mens vi fikk et positivt løft i fjor.

3 Hvordan vil du innrette drifta de neste fem årene?

– Hos meg blir det nok fokus på melkeproduksjonen. Både kvoteøkning og bygging er planer jeg sysler med, så får vi se etter hva det blir til.

4 Hva er din beste investering?

– Da må jeg velge mellom Feed Roboten og fylltømmeren. Jeg holder nok en knapp på fylltømmeren. Den er arbeidsbesparende og driftssikker.

Fra grovfôrregnskapet til Martin Mæland

Omløpstid på enga:	5 år
Konservering i rundballer, %	34
Tårnsilo, %	66
Husdyrgjødsel:	
Totalt, m ³	2 335
Snitt kjørelengde fra lager til eng, km	1,3
Kostnad per kubikmeter husdyrgjødsel, kr	0,37
Areal, daa	307
Förenheter melk (FEM) i alt	246 860
Förenheter melk per dekar	804
Förenheter melk per kilo tørrstoff	0,88
Snittprosent tørrstoff	27
Arbeid:	
Sum arbeidstimer	307
Sum arbeidstimer per daa	1
Förenhetskostnad grovfôr kr/FEM:	
Fôrdyrking, kr	0,58
Høsting, kr	0,83
Jordleie, kr	0,68
- Tilskudd, kr	0,18
Totalkostnad fra jord til lager	kr 1,92 per FEM
Totalkostnad fra fôrlager til fôrbrett	kr 0,48 per FEM
Samla grovfôrkostnader	kr 2,40 per FEM

FÔRPRIS: Martin Mæland vil ha et enkelt og driftssikkert fôringsregime, og han vil ha kontroll med hva grôvfôret koster. Samlet koster silôfôret Martin holder i handa, 2,40 kroner per fôrenhet.

► ren til Reime-fôrutleggeren i bås-fôset og forskjellene i timeprisen ved bruk av den nyeste kontra den eldste traktoren, for å få en så rett fôrenhetspris som mulig.

Martin Mæland sin gård ligger på Vigrestad i Hå kommune på Jæren. Maskinparken er romslig og inkluderer det meste av utstyr til å produsere grovfôr. Vårarbeidet, inkludert gjødselhandtering, gjøres med eget utstyr. Slåmaskin, finsnitte og avlesservogner eier han sammen med en nabo. Pressing og rundballepakking blir leid.

Bonden har i utgangspunktet nok areal til å dekke 50 prosent av det totale fôrforbruket. Han leier jord 25 prosent og kjøper de siste 25 prosentene av det fôret han trenger til dyrene sine.

DYRE TIMER

Asbjørn Voll erfarer fra mange regnskap at å handtere grovfôret fra lager og fram til fôrbrettet, koster mer enn mange er klar over. I noen tilfeller ser han at denne etappen er like dyr som etappen fra jorden til lageret.

– Har du for eksempel fullfôrvogn, kan det medføre at traktoren svirer tusen timer ekstra i året for å blande og føre. Det utgjør en betydelig utgiftspost i grovfôrregnskapet, sier han, og viser til at hos Martin

Cathinka Jerkø, fagrådgiver i Topp Team Fôring

RASJONELT: Fra fôrsentralen i oksefôset. Her kan fôret fylles i Feed-roboten med rundballer fra matebordet, eller fra tårnsiloene via fylltømmere. I bås-fôset fører han med en velbrukt Reime-fôrutlegger.

Mæland varierer timeprisen fra 300 kroner i timen for den nyeste traktoren, til 68 kroner for den eldste.

AUTOMATISERT FÔRING

Til å handtere fôret fra tårnsiloene til fôrbrettet, har Martin en eldre fylltømmer på traversskinne, som gjør den enkel å betjene og enkel å flytte. Matebordet, sammen med en TKS-Feed robot, tar seg av rundballene.

– Jeg bruker lite tid på fôringa, det meste går automatisk. Det betyr at jeg heller kan bruke tida ►

Grovfôr-kostnader

Utgifter fra jord til fôrbrettet:

1,92 kroner per fôrenhet (inkl. verdien av eget tidsforbruk, jordarbeiding, plantevern, gjødsling, høsting, jordleie, transport)

Fra fôrlager fram til fôrbrettet:

0,48 kroner per fôrenhet (inkl. verdien av eget tidsforbruk og kostnadene med alt mekaniseringsutstyret)

Samla kostnader:

2,40 kroner per fôrenhet

GROVFÔRKOSTNADER

HOLDER LENGE: – Eldre utstyr som er godt vedlikeholdt, holder lenge, og er forenlig med god økonomi, erfarer Martin Mæland.

► på å følge opp dyra eller gjøre annet arbeid, som vedlikehold på maskinparken vinterstid, sier Martin.

Både Martin Mæland og Asbjørn Voll mener at denne kombinasjonen er langt gunstigere økonomisk, enn om han hadde investert i et opplegg som inkluderer fullfôrvogn. Martin har videre en filosofi om å slite utstyret så lenge som råd.

2,40 PER FÔRENHET

– Jo lenger jeg bruker utstyret, jo billigere blir det. Med gode rutiner for service og ettersyn blir ved-

BRA MED SILO: To seksmeterssilôer bygget på 1980-tallet, er utstyrt med fylltømmere. – Enkelt og driftssikkert, erfarer Martin Mæland. Han utelukker ikke at det kan bli bygget en tårnsilo i tillegg, for å redusere tallet på rundballer. Han eier finsnitte og avlesservogner sammen med en nabo.

likeholdskostnadene lave og levetida lang, erfarer Mæland.

Sluttsummen på grovfôret til Martin Mæland var 2,40 kroner per fôrenhet. Inkludert i dette tallet ligger utgifter til produksjon, transport, lagring og utfôring. Samla har han brukt 433 persontimer til fôringa. Arbeidet på jorda, alt fra jordarbeiding til høsting, er regnet til 317 persontimer. Verdien av arbeidet til Martin er beregnet til 300 kroner i timen.

Etter et godt avlavsår på Jæren, med god tilgang på grovfôr, kan prisnivået på en rundballe inneholdende 200 fôrenheter, koste 400 kroner, sier Asbjørn Voll.

– Det betyr en fôrenhetspris på to kroner. Sammenlignet med Martin Mæland sin fôrkostnad, betyr det at du har 40 øre per fôrenhet å gå på i forhold til å kjøpe fôr, frakte det hjem og legge det på fôrbrettet.

FORNØYD MED NIVÅET

Både Voll og Mæland understreker at bevisstgjøring rundt egne strategier, sammen med tidsforbruket, er viktig for å holde nivået på egenprodusert fôr på et akseptabelt nivå. Martin Mæland er rimelig godt fornøyd med nivået på egne grovfôrutgifter.

– Det blir ingen endringer av betydning når det gjelder grovfôrproduksjonen på min gård, men jeg kommer til å være varsom med å leie mer jord. Angående valget mellom rundballer eller tårnsilo, er det mer aktuelt å bygge en tårnsilo ekstra, siden jeg allerede har det jeg trenger av utstyr og maskiner her.

GJØR TRYGGE VALG

Asbjørn Voll oppfordrer bøndene til å vurdere rett grovfôrstrategi på eget bruk, slik Martin Mæland har gjort.

– Å drive næringsvirksomhet innebærer at du bør gjøre smarte valg for å oppnå så god lønn som mulig, for det arbeidet du legger ned i bedriften. Ta med deg regnskapsføreren din, og vurder ut ifra praktisk drift og regnskap, hvor de smarteste grepene kan gjøres. Da blir du tryggere på valgene du tar. ■

Grovfôr-kostnader

Norsk Landbruksrådgiving og Tine har siden 2010 arbeidet med å utvikle et program som gjør det mulig å beregne de reelle grovfôr-kostnadene på gården.

Jan Karstein Henriksen hos NLR bruker vi omlag tre timer på det første møtet til å legge inn alle data og tall fra gården, og se på dagens nåsituasjon. Senere kan en se på tallene som kommer fram og diskutere mulige endringer. Da er det utrolig raskt å skissere ulike framtidsscenarioer. Hvis en går gjennom tallene årlig, vil en også kunne se på utviklingen som har vært, sammenligne opp mot flere regnskapsår, og dermed registrere hvor mye en har klart å forbedre tallene på eget bruk.

– Om du ønsker en gjennomgang på din gård for å finne ut det nøyaktige kostnadsbildet, vil dette være et godt verktøy, sier Cathinka Jerkø.

– Noen vil kanskje si at programmet er vel omfattende og komplisert, men svaret du får, er ikke bedre enn forutsettningene du legger inn, forklarer hun.

Programmet ble brukt da Hå Rekneskapslag sammen med Cathinka Jerkø inviterte interesserte bønder til to møter, der grovfôrøkonomien hos Martin Mæland og en annen bonde, Olaf Varhaug, ble satt under lupen.

– Basert på erfaringene så langt, bruker vi omlag tre timer på det første møtet til å legge inn alle data og tall fra gården, og se på dagens nåsituasjon. Senere kan en se på tallene som kommer fram og diskutere mulige endringer. Da er det utrolig raskt å skissere ulike framtidsscenarioer. Hvis en går gjennom tallene årlig, vil en også kunne se på utviklingen som har vært, sammenligne opp mot flere regnskapsår, og dermed registrere hvor mye en har klart å forbedre tallene på eget bruk.

Cathinka Jerkø opplever økt interesse for tilbudet. Hun understreker viktigheten av å være nøyaktig. Talltriksing for å få et bedre resultat enn naboene, er ikke nødvendigvis en god strategi.

– Agronomisk og praktisk økonomisk forståelse er nødvendig. Rett brukt vil beregningene være et verktøy til å se mulighetene og å gjøre rasjonelle endringer på egen gård. ■